

Komunikacja wspomagająca i alternatywna w edukacji włączającej

mgr Marzena Zygmunt

To szkolenie dotyczy wykorzystania AAC jako sposobu wspierania uczestnictwa ucznia w życiu klasy i szkoły. AAC nie jest tu rozumiane wyłącznie jako zestaw pomocy czy technologii, ale jako praktyczne narzędzie umożliwiające porozumiewanie się, budowanie relacji, uczenie się i większą samodzielność. Wprowadzenie podkreśla także, że temat dotyczy nie tylko szkół specjalnych, ale również edukacji włączającej i codziennej pracy nauczycieli w różnych typach placówek.

Plan spotkania

1. Definicje.
2. AAC w świetle obowiązujących przepisów.
3. Diagnoza w AAC.
4. Partner komunikacyjny.
5. Rodzaje i przykładowe narzędzia AAC.
6. Rodzaje znaków.
7. Cele i strategię AAC.
8. Wybrane metody AAC i sposoby dostępu.
9. Zasady doboru słownictwa i organizacji języka.
10. Kilka słów o nagrywaniu.

DEFINICJE

- komunikacja,

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Komunikacja to proces wymiany informacji, znaczeń i emocji między ludźmi. Nie ogranicza się wyłącznie do mówienia. Obejmuje także rozumienie innych, bycie rozumianym, odczytywanie intencji oraz reagowanie w relacji. W komunikacji zawsze występują: nadawca, odbiorca, przekaz, kanał przekazu i kontekst sytuacyjny. To bardzo ważne z perspektywy AAC, ponieważ pokazuje, że skuteczna komunikacja może odbywać się różnymi drogami, a mowa jest tylko jedną z nich. Należy pamiętać o tym, że nawet osoby komunikujące się normatywnie, napotykają bariery w komunikowaniu się. Trudności komunikacyjne nie wynikają wyłącznie z ograniczeń samej osoby. Bardzo często źródłem problemu są bariery obecne w otoczeniu. Mogą to być zbyt trudne komunikaty, pośpiech, hałas, brak czasu na odpowiedź, brak poczucia bezpieczeństwa, wcześniejsze doświadczenia relacyjne albo założenie, że „wiemy, co dziecko chciało powiedzieć”.

DEFINICJE

- komunikacja
- komunikacja wspomagająca i alternatywna AAC,

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

AAC to wszystkie sposoby, strategie i narzędzia, które wspierają lub zastępują mowę wtedy, gdy mowa nie wystarcza do codziennego porozumiewania się. Obejmuje zarówno rozwiązania naturalne, jak i nisko- oraz wysokotechnologiczne. Ważne jest, by podkreślić, że AAC nie oznacza rezygnacji z mowy. Może jednocześnie umożliwiać komunikację tu i teraz oraz wspierać rozwój języka i mowy.

DEFINICJE

- komunikacja
- komunikacja wspomagająca i alternatywna AAC,
- osoba o złożonych potrzebach w komunikowaniu się,
- użytkownik AAC,

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Nie każda osoba z trudnościami komunikacyjnymi jest od razu użytkownikiem AAC. Osobą o złożonych potrzebach w komunikowaniu się jest każdy, kto ma trudność w skutecznym porozumiewaniu się. Użytkownikiem AAC staje się dopiero wtedy, gdy rzeczywiście zaczyna korzystać z systemu AAC w komunikacji.

DEFINICJE

- komunikacja
- komunikacja wspomagająca i alternatywna AAC,
- osoba o złożonych potrzebach w komunikowaniu się,
- użytkownik AAC,
- partner komunikacyjny.

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Partner komunikacyjny to osoba z otoczenia, która wspiera komunikację, pomaga zrozumieć komunikat albo go przekazać. Warto zwiększać liczbę partnerów komunikacyjnych - mogą być nimi nauczyciele, terapeuci, osoby z otoczenia ucznia, ale także rówieśnicy. Warunkiem jest jednak to, by wiedział, jak rozmawiać z użytkownikiem AAC i jak odczytywać jego komunikaty. Partner komunikacyjny nie tylko zadaje pytania, ale przede wszystkim potrafi zauważyć próbę komunikacji i na nią adekwatnie odpowiedzieć.

ROZWÓJ KOMUNIKACJI U DZIECI

- komunikacja biologiczna - 0-2 miesiące,
- początki intencjonalności - 2-6 miesięcy
- komunikacja społeczna - 6-9 miesięcy,
- komunikacja intencjonalna - 9-12 miesięcy,
- pierwsze słowa - 12-18 miesięcy,
- eksplozja słownictwa - 18-24 miesiące,
- rozwój zdań - 2- 3 lata,
- budowanie kompetencji językowej - 3-5 lat,
- komunikacja funkcjonalna - 5 - 7 lat,
- pełna komunikacja - 7+ lat

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Rozwój komunikacji zaczyna się od pierwszych dni życia i przebiega stopniowo. Początkowo dziecko komunikuje się przez płacz, reakcje ciała i wokalizacje, później pojawia się kontakt wzrokowy, naprzemienność, gesty, wspólna uwaga, pierwsze słowa, łączenie słów, rozwój zdań i coraz bardziej funkcjonalna komunikacja. Na każdym etapie rozwijają się jednocześnie intencja komunikacyjna, forma przekazu, funkcja komunikatu, rozumienie języka i kompetencje społeczne. Komunikacja nie zaczyna się od słów, wiele jej elementów buduje się jeszcze przed pojawieniem się mowy.

DLA KOGO JEST AAC

- dla osób w spektrum autyzmu,
- dla osób z niepełnosprawnością intelektualną,
- dla osób z mózgowym porażeniem dziecięcym,
- dla osób z afazją, dyzartrią lub apraxją mowy,
- dla osób z chorobami neurologicznymi i genetycznymi,
- dla każdego, kto wymaga wsparcia w komunikowaniu się.

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

AAC może być potrzebne bardzo różnym osobom. Nie jest przypisane do jednej diagnozy. Najważniejsze pytanie brzmi nie „jakie dziecko ma rozpoznanie?”, ale „czy ma skuteczny sposób porozumiewania się?”. Jeżeli nie potrafi jasno poprosić, odmówić, wybrać, powiedzieć, że coś boli albo czegoś nie rozumie, to warto rozważyć wsparcie komunikacyjne. AAC wprowadzamy tak wcześnie, jak to możliwe.

ZAGROŻENIA PŁYNĄCE Z ZASTOSOWANIA AAC

Osoba o ZPK może:

- odmówić wykonania zadania,
- poprosić o przerwę,
- powiedzieć, że Cię nie lubi,
- nie zgadzać się z Tobą,
- stawać się coraz bardziej samodzielna i autonomiczna.

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Jednym z najczęstszych mitów o AAC jest to, że rozleniwia i zatrzymuje rozwój mowy. Tymczasem badania są w tej kwestii bardzo spójne. Już w 2006 roku metaanaliza Millar i współpracowników pokazała, że u 89% osób obserwujemy wzrost mowy, a nie jej spadek. W przeglądzie Schlossera i Wendta nie znaleziono dowodów na to, że AAC hamuje rozwój mowy — wręcz przeciwnie, w wielu przypadkach ją wspiera.

Nowsze badania, m.in. White i współpracowników z 2021 roku, potwierdzają te wnioski także w grupie osób w spektrum autyzmu.

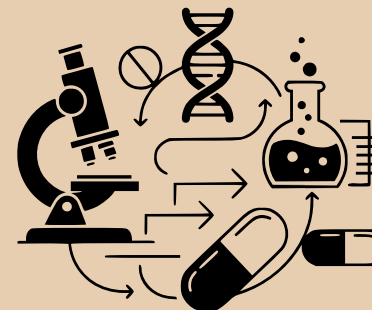
Co więcej, AAC wpływa nie tylko na mowę, ale szerzej — na rozwój języka, słownictwa i kompetencji komunikacyjnych.

Warto zacząć od pytania ile czasu na rozwój komunikacji dziecko traci, jeśli AAC nie wprowadzimy odpowiednio wcześniej.

DLACZEGO AAC WSPIERA MOWĘ?

Badania pokazują, że AAC:

1. Zmniejsza frustrację.
2. Buduje rozumienie języka.
3. Uczy struktury języka.
4. Zwiększa liczbę interakcji.

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Wokół AAC wciąż funkcjonuje mit, że „rozleniwia” i zatrzymuje rozwój mowy. Tymczasem jest ręcz przeciwnie — AAC może wspierać rozwój mowy i języka, bo obniża napięcie związane z brakiem możliwości wyrażenia siebie, daje dziecku wzorzec językowy, pokazuje strukturę wypowiedzi i zwiększa liczbę sytuacji, w których komunikacja w ogóle staje się możliwa. Uczeń, który może skutecznie się porozumiewać, częściej wchodzi w interakcje i częściej doświadcza sensu komunikacji.

AAC A ROZWÓJ POZNAWCZY

- wspólne pole uwagi,
- interakcje,
- rozumienie pojęć, budowanie znaczeń,
- pamięć,
- uczenie się w codziennych sytuacjach,
- regulacja emocji,
- rozwój języka wewnętrznego.

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

AAC wspiera nie tylko komunikację, ale cały rozwój poznawczy. Dzięki skutecznej komunikacji dziecko może uczestniczyć we wspólnej uwadze, lepiej rozumieć pojęcia, budować znaczenia, uczyć się przez codzienne sytuacje i rozwijać język wewnętrzny potrzebny do planowania oraz myślenia. Możliwość powiedzenia „nie rozumiem”, „pomóż”, „chcę jeszcze”, „to za trudne” wpływa także na regulację emocji i zachowania. Brak mowy nie oznacza braku potencjału poznawczego — często oznacza tylko brak dostępu do odpowiedniego kanału wyrażania i uczenia się.

KOMUNIKACJA A RELACJE MIĘDZYLUDZKIE

- AAC daje szansę na rozwój umiejętności społecznych i budowanie relacji.

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Komunikacja jest podstawą relacji. Bez niej trudno o przyjaźń, współpracę, wspólną zabawę czy poczucie przynależności. Osoba bez skutecznego sposobu porozumiewania się może być fizycznie obecna w grupie, ale społecznie pozostawać na uboczu. AAC daje język do relacji: słowa potrzebne do rozpoczęcia kontaktu, podtrzymywania rozmowy, wyrażenia sympatii, niezadowolenia, prośby, komentarza czy żartu. To bardzo ważne, by system AAC nie ograniczał się wyłącznie do potrzeb fizjologicznych, ale obejmował też emocje, opinie, zainteresowania i komunikaty społeczne.

KOMUNIKACJA A ZACHOWANIE

- zachowanie jest komunikatem,
- AAC pozwala wyrazić ten komunikat w sposób zrozumiały dla innych i społecznie akceptowalny,
- brak możliwości komunikowania się rodzi frustrację,
- AAC buduje poczucie sprawstwa i zwiększa poczucie bezpieczeństwa.

Gdy człowiek nie może powiedzieć, czego potrzebuje, czego się boi, co go złości albo czego nie rozumie, zachowanie często staje się jedynym dostępnym językiem. Krzyk, ucieczka, wycofanie, agresja, odmowa współpracy czy bierność mogą być próbą zakomunikowania czegoś ważnego. AAC nie „naprawia zachowania” wprost, ale daje alternatywę, bardziej czytelną drogę wyrażenia tego, co wcześniej było komunikowane przez napięcie i trudne zachowania. Dzięki temu zwiększa się poczucie bezpieczeństwa i wpływu na sytuację. Wprowadzone wystarczająco wcześnie może być profilaktyką dla pojawienia się zachowań trudnych czy unikowych.

WCZESNA INTERWENCJA AAC

- nie ma naukowo potwierdzonej dolnej granicy wieku wprowadzania AAC,
- badania potwierdzają związek między wysokimi umiejętnościami posługiwania się systemem AAC a wczesną interwencją AAC - nawet przed 12 miesiącem życia,
- bobomigi jako przykład wczesnej interwencji AAC, mimo zastosowania u dzieci rozwijających się typowo - udowodnione wcześniejsze porozumiewanie się w sposób intencjonalny.

AAC należy wprowadzać możliwie wcześnie. Nie trzeba czekać na pełną diagnozę, osiągnięcie określonego wieku ani „gotowość”. Nie istnieje naukowo potwierdzona dolna granica wieku dla wprowadzania AAC. U najmłodszych dzieci nie musi to oznaczać od razu tabletu czy rozbudowanego systemu. Wsparciem AAC może być już gest, spojrzenie, prosty symbol, naprzemiennosc czy odpowiednia reakcja dorosłego na sygnały dziecka. Zamiast czekać, aż dziecko zacznie mówić, wspierajmy i budujmy komunikację.

PRZEPISY

- Konwencja ONZ Osób z Niepełnosprawnościami,
- podstawa programowa wychowania przedszkolnego,
- podstawa programowa kształcenia ogólnego dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym,
- podstawa programowa kształcenia ogólnego.

Prawo do komunikacji jest prawem człowieka. Komunikacja nie może być rozumiana wąsko, wyłącznie jako mowa. W świetle Konwencji ONZ i zapisów prawa oświatowego istotne jest to, czy uczeń ma możliwość skutecznego wyrażania potrzeb, opinii, emocji, pytań i odmowy, a także czy otoczenie uznaje jego sposób komunikowania się za pełnoprawny. Z tej perspektywy AAC staje się narzędziem godności, podmiotowości i prawdziwego dostępu do edukacji.

KOMUNIKACJA W OBOWIĄZUJĄCEJ PODSTAWIE PROGRAMOWEJ

Obszar	Wychowanie przedszkolne	Szkoła podstawowa	SP - NI umiark./znaczna
Komunikacja jako umiejętność	komunikowanie się jako element rozwoju	„sprawne komunikowanie się w języku polskim i językach obcych”	komunikacja jako element funkcjonowania
Forma komunikacji	nieokreślona (naturalna)	głównie mowa i pismo	alternatywne formy możliwe (ale nie zawsze wprost nazwane)
Czy AAC jest wprost?	✗nie	✗nie	☐ częściowo (pojawia się, ale nie jako standard systemowy)
Komunikacja jako warunek funkcjonowania	implikacja	„warunek funkcjonowania w różnych sytuacjach życiowych” (pośrednio przez kompetencje)	komunikacja postrzegana z funkcjonowaniem społecznym
Komunikacja w relacji	rozwoj ogólny	„umożliwiające komunikowanie się (...) w sposób poprawny i zrozumiały”	komunikacja jako narzędzie działania
Komunikacja w relacjach	rozwoj społeczny	„budowanie relacji społecznych”	komunikacja w interakcjach społecznych
Wyrażanie siebie	rozwoj emocjonalny	„nazywanie uczuć (...) wchodzenie w relacje”	wyrażanie potrzeb i emocji
Rozumienie komunikatów	rozwoj poznawczy	„rozumienie świata”	rozumienie komunikatów w działaniu
Indywidualizacja	naturalna	„uwzględniające indywidualne możliwości i potrzeby edukacyjne ucznia”	dostosowanie do możliwości ucznia
Technologie i komunikacja	rozwoj cyfrowy	„komunikacja w środowisku cyfrowym”	technologie jako wsparcie funkcjonowania
Rola nauczyciela	wspieranie rozwoju	„kształtowanie kompetencji językowych na wszystkich przedmiotach”	wspieranie funkcjonowania i komunikacji
Status AAC	✗brak	✗brak	☐ obecne fragmentarycznie, niespójnie

Komunikacja jest obecna w każdej formie edukacji, ale bywa różnie rozumiana. W wychowaniu przedszkolnym ujęta jest szeroko – jako zdolność skutecznego komunikowania się i porozumiewania. W szkole podstawowej częściej łączy się ją z mową i pismem. Natomiast w podstawie dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym AAC pojawia się już wprost jako jedna z dopuszczalnych dróg skutecznego porozumiewania się. Wniosek jest prosty: komunikacja nie jest dodatkiem, lecz warunkiem uczestnictwa w edukacji.

Obszar	Wychowanie przedszkolne	Szkoła podstawowa	SP - VI umiark./znaczna
Komunikacja jako kompetencja	„zdolność skutecznego komunikowania i porozumiewania się”	„zdolność skutecznego komunikowania się w mowie i piśmie”	„zdolność skutecznego porozumiewania się (...) z wykorzystaniem AAC i PJM”
Komunikacja jako warunek funkcjonowania	„warunek konieczny funkcjonowania w różnych sytuacjach życiowych”	„warunek konieczny funkcjonowania w różnych sytuacjach życiowych”	„warunek konieczny funkcjonowania w sytuacjach życiowych”
Rozumienie i przetwarzanie informacji	„rozumienia wypowiedzi (...) analizowania i przetwarzania informacji”	„rozumienia wypowiedzi (...) analizowania oraz przetwarzania informacji”	„rozumienia wypowiedzi (...) analizowania i przetwarzania informacji”
Tworzenie wypowiedzi	„formułowania własnej wypowiedzi w sposób zrozumiały”	„formułowania własnej wypowiedzi ustnej i pisemnej”	„formułowania własnej wypowiedzi (...) dostosowanej do sytuacji”
Dostosowanie komunikacji	„dostosowany do sytuacji”	„dostosowany do sytuacji”	„dostosowany do sytuacji” + AAC
Komunikacja w relacjach	„kompetencje społeczne (...) współpraca”	„efektywna komunikacja (...) wspólne podejmowanie decyzji”	„wspólne działanie (...) komunikacja”
Wyrażanie emocji i potrzeb	„rozpoznawanie (...) wyrażanie emocji”	„rozpoznawanie (...) wyrażanie emocji”	„rozpoznawanie (...) wyrażanie emocji”
Indywidualizacja	„implicit (naturalna w zabawie i rozwoju)”	„dostosowanie tempa i metod do potrzeb uczniów”	„dostosowanie do możliwości ucznia” (systemowe)
Technologie i komunikacja	„korzystania z technologii (...) komunikowania się”	„korzystania z technologii (...) komunikowania się”	technologie jako wsparcie komunikacji (AAC, PJM)
Status AAC	X nie nazwane	X nie nazwane	≤ wprost wpisane do podstawy

Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita Polska

Dofinansowane przez Unię Europejską

W nowej podstawie programowej komunikacja zostaje jeszcze mocniej pokazana jako fundament edukacji. W przedszkolu nadal ujmuje się ją szeroko i nie wskazuje jednej obowiązującej formy. W szkole podstawowej komunikacja staje się kompetencją fundamentalną, choć nadal często wiąże się z mową i pismem. W podstawie dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną AAC zostaje wpisane wprost jako element kompetencji językowych. To prowadzi do ważnego wniosku: uczeń nie musi mówić, ale musi mieć możliwość skutecznego porozumiewania się, a szkoła ma obowiązek zastosować takie dostosowania, żeby mu to umożliwić.

DIAGNOZA W AAC

Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita Polska

Dofinansowane przez Unię Europejską

Diagnoza w AAC nie polega wyłącznie na sprawdzeniu, czy dziecko zna symbole lub potrafi wskazać obrazek. To całościowe spojrzenie na funkcjonowanie komunikacyjne. Interesuje nas, jak uczeń komunikuje się teraz, z kim, w jakich sytuacjach, po co to robi, co rozumie, co go motywuje, jakie ma zasoby i jakie bariery utrudniają mu udział w komunikacji. Diagnoza została powinna być funkcjonalna, całościowa, dynamiczna i osadzona w codziennych sytuacjach. To oznacza, że oceniamy nie tylko umiejętności przy stole, ale uczestnictwo w życiu klasy, domu i terapii.

SPOSOBY POZYSKIWANIA INFORMACJI O OSOBIE O ZPK

- wywiad,
- rozmowa z opiekunem,
- obserwacja w codziennych sytuacjach,
- analiza dokumentacji i wcześniejszej diagnozy,
- analiza nagrań,
- dodatkowe badania i testy,
- sytuacje aranżowane w ramach interwencji AAC,
- kwestionariusze i narzędzia pomocnicze.

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Informacje potrzebne do diagnozy zbieramy z różnych źródeł. Ważny jest wywiad i rozmowa z rodzicem lub opiekunem, bo to oni najlepiej znają codzienne funkcjonowanie dziecka. Kluczowa jest obserwacja w naturalnych sytuacjach: na lekcji, podczas posiłku, zabawy, przejść między aktywnościami i odpoczynku. Pomocna bywa analiza wcześniejszej dokumentacji, nagrań z domu lub terapii, a także dodatkowe badania, na przykład dotyczące widzenia, słuchu, motoryki czy przetwarzania sensorycznego. Diagnoza AAC nie powinna opierać się na jednym źródle danych.

DIAGNOZA DYNAMICZNA

- obserwacja, wywiad z rodzicami, specjalistami,
- ocena aktualnych umiejętności,
- wprowadzenie wsparcia,
- analiza reakcji dziecka,
- ocena potencjału uczenia się,
- wnioski do planowania AAC.

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Diagnoza dynamiczna jest szczególnie ważna w AAC, ponieważ jednorazowe badanie bardzo często nie pokazuje pełnych możliwości ucznia. Dziecko może nie zareagować w obcym miejscu, przy nowej osobie albo bez odpowiedniego wsparcia. Dlatego oceniamy nie tylko to, co potrafi zrobić samodzielnie w danym momencie, ale również to, jak reaguje na pomoc i czego może się nauczyć. W praktyce najpierw obserwujemy, potem wprowadzamy wsparcie, sprawdzamy reakcję i dopiero na tej podstawie formułujemy wnioski. Takie podejście pozwala zobaczyć potencjał, a nie tylko deficyty.

SPECJALIŚCI, KTÓRZY POWINNI UCZESTNICZYĆ W PROCESIE DIAGNOZY

- rodzic/opiekun,
- specjalista ds. aac,
- logopeda,
- pedagog specjalny,
- psycholog
- **fizjoterapeuta,**
- **specjalista technologii wspomagających,**
- **tyflopädagog/diagnosta funkcjonalnej oceny widzenia,**
- **surdopedagog,**
- **terapeuta SI,**
- lekarz: psychiatra, okulista, neurolog, audiolog;

Budowanie systemu AAC wymaga współpracy kilku osób. Najważniejszą rolę pełnią rodzice lub opiekunowie oraz osoby z najbliższego otoczenia, bo znają preferencje, sposoby wyrażania potrzeb, codzienne trudności i skuteczne strategie. Specjalista ds. AAC odpowiada za ocenę potrzeb komunikacyjnych, dobór strategii, form reprezentacji języka, organizację słownictwa i narzędzi. Logopeda ocenia rozwój i funkcjonowanie komunikacji oraz języka, a pedagog specjalny i psycholog pomagają zrozumieć funkcjonowanie edukacyjne, poznawcze, emocjonalne i społeczne ucznia. Jeżeli uczeń ma trudności ruchowe, do zespołu warto włączyć fizjoterapeutę oraz specjalistę technologii wspomagających. Fizjoterapeuta pomaga ocenić pozycję ciała, stabilizację, kontrolę posturalną, możliwości sięgania, wskazywania i korzystania z narzędzia w sposób ergonomiczny. Specjalista technologii wspomagających dobiera sposób dostępu do systemu AAC, na przykład ekran dotykowy, przełącznik, skanowanie, sterowanie wzrokiem czy alternatywną mysz. Dla części użytkowników to właśnie sposób dostępu decyduje o tym, czy system w ogóle będzie używalny. W przypadku podejrzenia trudności wzrokowych potrzebna bywa funkcjonalna ocena widzenia, ponieważ ma ona duży wpływ na dobór symboli, kontrastu, liczby pól i organizację planszy. Przy trudnościach słuchowych ważne jest wsparcie surdopedagoga, który pomaga ocenić, jak problemy ze słuchem wpływają na rozumienie i odbiór komunikatów. Gdy pojawiają się istotne trudności sensoryczne, warto uwzględnić terapeutę integracji sensorycznej. Nie można też pomijać diagnozy medycznej, bo przyczyna trudności bywa istotna dla planowania wsparcia.

BARIERY W KOMUNIKOWANIU SIĘ

BARIERY W KOMUNIKOWANIU SIĘ

1. W OSOBIE

- Poznawcze**
 - Uwaga, pamięć, niepełnosprawność intelektualna
- Ruchowe**
 - Trudności z ruchem, wymagania ruchowe
- Zmysłowe**
 - Wzrok, słuch, dotyk
- Emocjonalno-społeczne**
 - Brak motywacji, trudności w interakcjach
- Trudności indywidualne, które można zmienić lub są niezmiennie

2. W ŚRODOWISKU

- Rodzina**
 - Brak wsparcia, nastawienie
- Technologie**
 - Brak sprzętu, złe urządzenia
- Profesjonaliści**
 - Brak dostępności, niechęć do AAC
- Partnerzy komunikacyjni**
 - Postawy, styl komunikacji
- Środowisko materialne**
 - Ograniczone zasoby finansowe
- Środowisko społeczne**
 - Prawo, postawy społeczne

W diagnozie AAC trzeba rozróżnić bariery wynikające z funkcjonowania samej osoby i bariery obecne w otoczeniu. Bariery w osobie mogą mieć charakter poznawczy, ruchowy, zmysłowy albo emocjonalno-społeczny. Bariery środowiskowe mogą wynikać z organizacji pracy, postaw dorosłych, niedostępności narzędzi, braku przygotowania partnerów komunikacyjnych albo braku czasu na odpowiedź. W szkole szczególnie często pojawia się zbyt szybkie tempo pracy, zadawanie wyłącznie pytań zamkniętych, mówienie za ucznia i traktowanie komunikacji jako dodatku, a nie podstawy uczestnictwa.

ZASOBY W KOMUNIKOWANIU SIĘ

Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego
Rzeczpospolita Polska
Dofinansowane przez Unię Europejską

Równolegle do barier należy zawsze szukać zasobów. Mogą nimi być nawet bardzo subtelne umiejętności: patrzenie na symbol, sięganie ręką, reagowanie na powtarzalne sytuacje, zainteresowanie konkretną osobą, zabawą lub przedmiotem. To właśnie zasoby są punktem wyjścia do budowania sprawczości, wyboru i relacji. W AAC nie szukamy wyłącznie tego, czego dziecko nie potrafi, ale przede wszystkim tego, na czym można oprzeć dalszą pracę.

NARZĘDZIA DIAGNOSTYCZNE

- DAGG-2 – narzędzie do oceny poziomu umiejętności komunikacyjnych użytkownika AAC; służy też do wyznaczania i ewaluacji celów.
- Ocena Efektywności Porozumiewania się / Skala Umiejętności Komunikacyjnych z zakresu AAC autorstwa Magdaleny Grycman – opisuje m.in. przekaz informacji, budowanie wypowiedzi, współgranie z rozmówcą oraz nastawienie i motywację do komunikacji. Pomaga określić poziom wyjściowy i zaplanować cele.
- IRMiK „Słowa i Gesty” – inwentarz rozwoju mowy i komunikacji, obejmujący rozumienie i używanie słów, gesty, zabawy i czynności.
- VB-MAPP – narzędzie oparte na analizie zachowań werbalnych, obejmujące ocenę kamieni milowych, barier, gotowości do zmiany, analizę zadań i planowanie programu terapeutycznego.

Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego
Rzeczpospolita Polska
Dofinansowane przez Unię Europejską

CECHY DOBREGO PARTNERA KOMUNIKACYJNEGO

Jakie cechy powinien mieć dobry partner komunikacyjny?

- zakłada kompetencje,
- uważnie obserwuje,
- daje czas na odpowiedź,
- reaguje na każdą próbę komunikacji,
- modeluje użycie AAC,
- mówi prostym, dostępnym językiem,
- tworzy okazje do komunikacji,
- szanuje wybór i odmowę,
- jest cierpliwy, responsywny i elastyczny,
- dba o dostępność komunikacji w codziennych sytuacjach,
- buduje relację opartą na zaufaniu.

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Dobry partner komunikacyjny wychodzi z założenia, że nawet osoba z bardzo złożonymi potrzebami komunikacyjnymi może rozwijać własny system komunikacji, jeśli otrzyma odpowiednie wsparcie i działa w strefie najbliższego rozwoju. Uważnie obserwuje drobne sygnały, nie ponagla, daje czas na reakcję i traktuje poważnie każdą próbę porozumiewania się. Modeluje użycie AAC, czyli sam pokazuje, jak korzystać z narzędzia. Mówi językiem prostym, ale nie infantylizującym. Tworzy okazje do wyboru, prośby, odmowy, komentarza i inicjowania kontaktu. Szanuje sprawczość użytkownika, jest responsywny i elastyczny, a przede wszystkim buduje relację, w której druga osoba czuje się zauważona i traktowana poważnie.

METODY AAC I SPOSOBY DOSTĘPU

Metody AAC

- gesty
- symbole graficzne
- tablice i książki komunikacyjne
- urządzenia elektroniczne
- rozwiązania nisko- i wysokotechnologiczne

Sposoby dostępu

- bezpośredni: palec, dłoń, stopa, wzrok, ekran dotykowy
- pośredni: skanowanie automatyczne, krokowe, partnerowe
- mieszany.

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

AAC obejmuje bardzo szerokie spektrum rozwiązań: od gestów i spojrzenia, przez przedmioty, zdjęcia, symbole graficzne, tablice i książki komunikacyjne, aż po urządzenia elektroniczne. W praktyce ważne jest nie tyle znalezienie jednego idealnego narzędzia, ile zbudowanie funkcjonalnego zestawu sposobów komunikowania się. Osoba może jednocześnie używać gestu, wskazywania, pojedynczych słów i komunikatora. Równie ważny jak samo narzędzie jest sposób dostępu do niego — bezpośredni, pośredni albo mieszany. To on decyduje, czy użytkownik będzie w stanie z systemu korzystać samodzielnie i skutecznie.

RODZAJE I PRZYKŁADOWE NARZĘDZIA AAC

NATURALNE

- gesty,
- mimika,
- spojrzenie,
- wskazywanie.

NO-TECH

- przedmioty,
- zdjęcia,
- symbole,
- tablice i książki komunikacyjne.

LO-TECH

- komunikatory,
- urządzenia z nagrałymi komunikatami.

HIGH -TECH

- tablety z programami komunikacyjnymi,
- C-EYE.

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

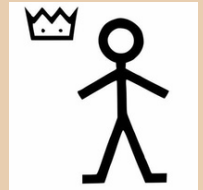
Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

RODZAJE I PRZYKŁADOWE NARZĘDZIA AAC

- gesty i symbole MAKATON

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

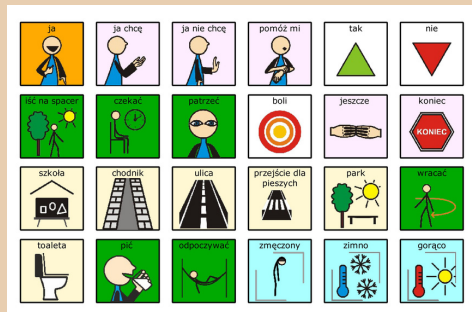
Dofinansowane przez
Unię Europejską

Gesty w tym systemie są prostsze niż znaki używane w języku migowym, a symbole mają formę czarnych linearnych rysunków na białym tle. W kontekście szkolenia Makaton pełni funkcję przykładu narzędzia, które może wspierać rozumienie i ekspresję komunikacyjną. To ważne przypomnienie, że AAC nie ogranicza się do technologii – gest także może być pełnoprawnym narzędziem komunikacji.

RODZAJE I PRZYKŁADOWE NARZĘDZIA AAC

- tablice komunikacyjne

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Tablica komunikacyjna to jedno z podstawowych i bardzo praktycznych narzędzi AAC. Może służyć do dokonywania wyborów, odpowiadania, zadawania pytań, komentowania i inicjowania kontaktu. Jej zaletą jest prostota, dostępność i możliwość dostosowania do konkretnej sytuacji. Aby była skuteczna, partner komunikacyjny powinien pokazać, jak się nią posługiwać, a nie tylko oczekiwać od ucznia samodzielnego użycia. Tablica staje się narzędziem dopiero wtedy, gdy jest włączona w interakcję.

RODZAJE I PRZYKŁADOWE NARZĘDZIA AAC

Zalaminowane książki do komunikacji:

- uporządkowane zestawy symboli lub słów do codziennej komunikacji,
- mogą zawierać słownictwo rdzeniowe i tematyczne,
- są trwałe i wygodne do codziennego użycia,
- pozwalają budować bardziej rozbudowane komunikaty niż pojedyncza tablica.

<https://www.pinterest.com/pla/podd-aac-470837336026500144/>

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

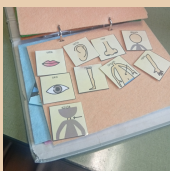
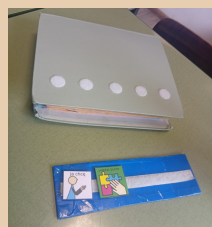
Dofinansowane przez
Unię Europejską

Zalaminowane książki komunikacyjne są dobrym rozwiązaniem dla uczniów, którzy potrzebują większej liczby słów niż na pojedynczej tablicy. Mogą zawierać zarówno słownictwo rdzeniowe, jak i tematyczne, a dzięki swojej trwałości dobrze sprawdzają się w codziennej pracy. Pozwalają budować bardziej rozbudowane komunikaty niż pojedyncza plansza. Ich skuteczność zależy jednak od organizacji języka, dostępności w różnych sytuacjach oraz od tego, czy partnerzy komunikacyjni rzeczywiście uczą dziecko, jak z nich korzystać.

RODZAJE I PRZYKŁADOWE NARZĘDZIA AAC

- książki z odczepianymi symbolami - to nie zawsze PESCS!

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

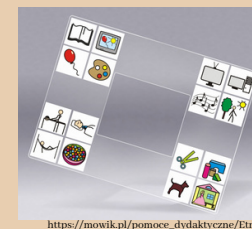
Książki do komunikacji AAC z odczepianymi symbolami na rzep to pomoce komunikacyjne, w których użytkownik ma dostęp do symboli umieszczonych na stronach, w tej na zdjęciach wykonanych z kolorowego, sztywnego filcu. Ważne jest to, że symbole można odczepiać, podawać partnerowi komunikacyjnemu lub przyczepiać do paska zdaniowego i budować bardziej złożone wypowiedzi.

Ważne jest podkreślenie, że książka z symbolami na rzep nie zawsze oznacza metodę PECS. Rzep jest jedynie rozwiązaniem technicznym. O tym, czy pracujemy metodą PECS, decydują założenia, sposób nauki i etapy postępowania.

RODZAJE I PRZYKŁADOWE NARZĘDZIA AAC

E-tran:

- narzędzie do komunikacji przez wskazywanie wzrokiem,
- najczęściej ma formę przezroczystej ramki z symbolami lub literami,
- partner obserwuje kierunek spojrzenia użytkownika,
- może być przydatne, gdy osoba nie może wskazywać ręką, ale potrafi kontrolować wzrok,
- jest rozwiązaniem niskotechnologicznym, prostym i szybkim do użycia.

https://mowik.pl/pomoce_dydaktyczne/Etran

<https://assistive.co.nz/product/dad-in-a-shed-e-tran-frame-and-stand/>

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

E-tran to proste narzędzie do komunikacji wzrokowej. Najczęściej jest to przezroczysta ramka, na której rozmieszczone są symbole, litery albo podstawowe komunikaty. Partner patrzy przez środek ramki i obserwuje, na który element patrzy użytkownik. To rozwiązanie może być bardzo przydatne wtedy, gdy uczeń nie ma możliwości wskazywania ręką, ale ma zachowaną kontrolę wzroku.

RODZAJE I PRZYKŁADOWE NARZĘDZIA AAC

Książki do wskazywania wzrokiem:

- narzędzia AAC przeznaczone dla osób wybierających symbole wzrokiem,
- partner obserwuje spojrzenie użytkownika i potwierdza wybór,
- mogą zawierać zdjęcia, symbole, słowa lub litery,
- pozwalają rozwijać wybór, komentarz, odpowiedź i bardziej złożoną komunikację,
- wymagają ustalenia jasnego sposobu zaznaczania wyboru, np. „spojrzenia wybierającego”.

<https://www.novitatech.com.au/podd-communication-books/>

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

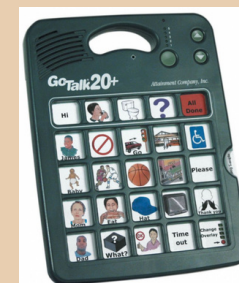

Książki do wskazywania wzrokowego działają na tej samej zasadzie, co e-tran. Jednak dają większą przewidywalność, użytkownik AAC ma możliwość zapamiętania, gdzie znajdują się poszczególne symbole. W obu rozwiązaniach bardzo ważne jest ustalenie jasnej zasady wyboru. To pomaga odróżnić zwykłe patrzenie od świadomego komunikatu.

RODZAJE I PRZYKŁADOWE NARZĘDZIA AAC

Go - talk:

- elektroniczny komunikator AAC z nagrywanymi komunikatami,
- pozwala użytkownikowi uruchamiać gotowe wypowiedzi po naciśnięciu pola,
- występuje w różnych wersjach, o różnej liczbie pól i komunikatów,
- może być przydatny dla osób, które potrzebują prostego, przewidywalnego narzędzia,
- dobrze sprawdza się przy wyborach, rutynach, komentarzach i prostych komunikatach.

<https://old.sermitsiaq.ag/en/go-talk-9-template.html>

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

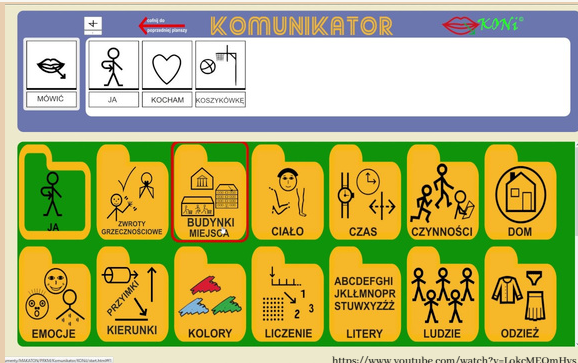
Dofinansowane przez
Unię Europejską

GoTalk to rodzina elektronicznych komunikatorów AAC, w których użytkownik uruchamia nagrane wcześniej komunikaty, naciskając odpowiednie pole. To może być bardzo dobre rozwiązanie dla osób, które potrzebują prostego, przewidywalnego sposobu komunikacji i nie są jeszcze gotowe na bardziej rozbudowane aplikacje czy dynamiczne systemy ekranowe. Zaletą GoTalków jest to, że są stosunkowo proste w obsłudze. Można je wykorzystać do dokonywania wyborów, udziału w rutynach, odpowiadania, komentowania, witania się, proszenia o coś albo udziału w prostych aktywnościach klasowych. Dostępne są różne wersje tych urządzeń, na przykład z mniejszą lub większą liczbą pól. To przykład narzędzia, które może być bardzo użyteczne wtedy, gdy chcemy dać uczniowi szybki dostęp do gotowych, funkcjonalnych komunikatów, bez konieczności poruszania się po bardziej złożonym systemie.

RODZAJE I PRZYKŁADOWE NARZĘDZIA AAC

• KONI

<https://www.youtube.com/watch?v=LokMEQmHvs>

Komunikator KONI to polskie narzędzie AAC wykorzystujące symbole graficzne Makaton. Jego celem jest umożliwienie dzieciom i dorosłym z potrzebami komunikacyjnymi głosowego porozumiewania się za pomocą symboli i syntezy mowy. Kiedy wprowadzamy u ucznia papierowe symbole MAKATON i chcemy przejść na komunikator wysokiej technologii, łatwiej będzie wykorzystać KONI niż przejść na inny z zupełnie nowymi symbolami.

RODZAJE I PRZYKŁADOWE NARZĘDZIA AAC

MÓWIK 2.0:

- polskie oprogramowanie AAC,
- działa na urządzeniach z systemem Android,
- umożliwia komunikację z wykorzystaniem symboli i syntezy mowy,
- może wspierać komunikację codzienną i szkolną,
- jest przykładem narzędzia wysokotechnologicznego.

mowiksklep.pl

MÓWIK 2.0 to polskie oprogramowanie AAC przeznaczone na urządzenia z systemem Android. Pozwala komunikować się za pomocą symboli i syntezy mowy. Dzięki syntezie łatwiej jest nauczyć się co oznacza konkretny symbol i porozumiewać się z szerszym gronem partnerów komunikacyjnych, w tym z dziećmi. Ważne jest to, że ma opcję stopniowego wprowadzania gramatyki oraz możliwość pisania na klawiaturze. Ma też duże możliwości personalizacji - zarówno w układzie tablic, głosach, jak i kolorach i wielkości symboli. Można korzystać z bocznego paska, na którym są stałe symbole. Jest opcja wyłączenia wypowiadania poszczególnych symboli i odczytywania dopiero całego zdania z okna dialogu i wiele innych. Na slajdzie znajduje się także przycisk, który używa się do skanowania.

RODZAJE I PRZYKŁADOWE NARZĘDZIA AAC

Grid 3 lub Grid for Ipad:

- oprogramowanie AAC firmy Smartbox,
- przeznaczone na urządzenia z systemem Windows lub IOS,
- daje duże możliwości personalizacji,
- jest wykorzystywane także z alternatywnymi metodami dostępu.

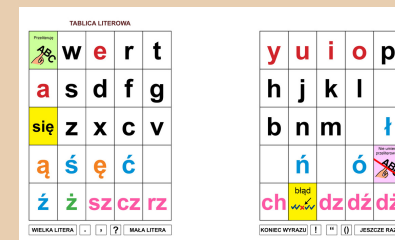

Grid to rozbudowane oprogramowanie AAC działające na urządzeniach z systemem Windows lub IOS. Jego dużą zaletą są szerokie możliwości dopasowania do użytkownika, zarówno pod względem treści, jak i sposobu dostępu. Warto jednak wiedzieć, że Grid 3 i Grid for iPad nie są dokładnie tym samym produktem – działają na innych platformach i mają trochę inne możliwości. Dlatego przy wyborze dobrze jest patrzeć na potrzeby ucznia i środowisko, w którym będzie używany. Grid 3 ma szersze możliwości, m. in. sterowanie wzrokiem przy zastosowaniu eyetrackera.

TABLICE LITEROWE

Tablice literowe

- narzędzia AAC oparte na literach, służące do literowania i budowania wypowiedzi,
- przeznaczone głównie dla osób, które znają litery i potrafią z nich korzystać,
- mogą mieć formę prostych plansz, kart, książek lub układu klawiatury,
- mogą być używane przez wskazywanie ręką, wzrokiem lub z pomocą partnera,
- pozwalają tworzyć bardziej precyzyjne i samodzielne komunikaty niż gotowe pola z symbolami.

Tablice literowe to narzędzia AAC przeznaczone dla osób, które mają kompetencje literowe, czyli rozpoznają litery i potrafią z nich korzystać do budowania wypowiedzi. Mogą mieć bardzo prostą formę – pojedynczej planszy z alfabetem – albo bardziej rozbudowaną, na przykład książki czy układu zbliżonego do klawiatury. Ich dużą zaletą jest to, że pozwalają użytkownikowi tworzyć własne, precyzyjne komunikaty, a nie tylko wybierać spośród gotowych symboli czy nagranych wypowiedzi. To bywa szczególnie ważne u osób, które mają większe potrzeby językowe, chcą przekazywać bardziej złożone treści albo nie znajdują potrzebnego słowa w systemie symbolicznym. Są też elektroniczne tablice literowe. Takie tablice mogą być używane na kilka sposobów. Niektóre osoby wskazują litery ręką, inne wybierają je wzrokiem, a jeszcze inne korzystają z pomocy partnera komunikacyjnego, który prowadzi skanowanie lub potwierdza wybór.

CZY SĄ JAKIEŚ PYTANIA?

RODZAJE ZNAKÓW

• sygnały na ciele

Jerzyk M., Sygnały na ciele - geneza, teoria i praktyka

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Sygnały na ciele to ustalone, powtarzalne sygnały dotykowe, które partner wykonuje na ciele osoby po to, żeby zapowiedzieć działanie i ułatwić zrozumienie sytuacji. Są szczególnie ważne wtedy, gdy osoba odbiera świat głównie przez ciało i kontakt z ciałem. W polskim AAC temat ten bardzo jasno opisała Monika Jerzyk.

Etapy stosowania:

1. Nawiązanie kontaktu.
2. Wykonanie sygnału na ciele.
3. Czekanie na reakcję użytkownika.
4. Reakcja użytkownika.
5. Przyjęcie reakcji przez partnera.
6. Ponowne wykonanie sygnału na ciele.
7. Czekanie na reakcję użytkownika.
8. Reakcja użytkownika.
9. Przyjęcie reakcji przez partnera.
10. Wykonanie zapowiadanej czynności.

RODZAJE ZNAKÓW

• konkretne przedmioty

• znaki przestrzenno-dotykowe

https://pomocediaaac.pl/produkt/podkladki-pod-symbole-przestrzenno-dotykowe-ver-2-0/#tab-additional_information

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Dobór znaków wykorzystywanych podczas budowania systemu AAC jest ściśle związany z możliwościami użytkownika. Mogą to być konkretne przedmioty, znaki przestrzenno-dotykowe, symbole graficzne, zdjęcia oraz znaki mieszane.

RODZAJE ZNAKÓW

- symbole graficzne i zdjęcia

- znaki mieszane

Znaki graficzne i zdjęcia.

Znaki mieszane.

WYBRANE BAZY SYMBOLI

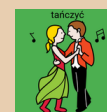
- MÓWIK 3.0

- Boardmaker

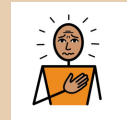
- arasaac.org

- MAKATON

- widgit

Jest wiele baz symboli. Dla większości użytkowników nie ma znaczenia, którą bazę wybierzemy. Ważne jest jednak, żeby zarówno w narzędziu AAC, jak i innych pomocach, np. przypominajkach przyklejonych do blatu, zadaniach w kartach pracy wykorzystywać te same symbole, np. nie dawać kilku wariantów symbolu jeść; wykorzystanie symboli z różnych baz oraz różnych rodzajów znaków nie jest błędem.

CELE I STRATEGIE WPROWADZANIA AAC

Cele na etapie wprowadzania AAC:

- wzmacnianie komunikacji intencjonalnej,
- budowanie myślenia symbolicznego,
- zwiększanie liczby sytuacji komunikacyjnych,
- zwiększanie liczby partnerów,
- wzmacnianie inicjatywy komunikacyjnej,
- naprzemienność jako model interakcji.

Przykładowe strategie:

- wspomaganie przekazu,
- sygnały zapowiadające,
- aranżowanie okazji do komunikacji.

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Celem wprowadzania AAC nie jest wyłącznie nauczenie dziecka używania symboli. Najważniejsze jest rozwijanie funkcjonalnej komunikacji. Oznacza to wzmacnianie intencji komunikacyjnej, budowanie myślenia symbolicznego, zwiększanie liczby sytuacji, w których uczeń może się porozumiewać, oraz liczby partnerów, z którymi może to robić. Ważnymi strategiami są naprzemienność, aranżowanie okazji do komunikacji i wspomaganie przekazu, czyli łączenie mowy partnera z dodatkowymi wskazówkami: gestem, symbolem, przedmiotem lub wskazaniem.

WSPOMAGANIE PRZEKAZU WERBALNEGO

- polega na jednoczesnym mówieniu i pokazywaniu,
- ma na celu zwiększenie rozumienia komunikatu,
- wspiera uwagę, przewidywanie i zapamiętywanie,
- ułatwia dziecku powiązanie słowa z jego znaczeniem.

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Budowanie systemu AAC możemy zacząć od wspomagania przekazu werbalnego. Możemy wykorzystać do tego sygnały uprzedzające na ciele, gesty, symbole graficzne i inne znaki. Celem jest zwiększanie zrozumienia komunikatu oraz osvajanie dziecka ze znakami, które planujemy wdrożyć.

PRACA Z PRZERWĄ

Wielu opiekunów osób o złożonych potrzebach w komunikowaniu się, szczególnie tych całkiem zależnych od drugiego człowieka, stara się wynagrodzić ich stan dostarczając im wszystko zanim zdążą nawet pomyśleć, że im tego brakuje. Praca z przerwą polega na tym, że dostarczamy dziecku jakiejś przyjemnej aktywności - masaż, śpiewanie, bańki mydlane (nad którymi panuje terapeuta). A następnie robimy przerwę i obserwujemy dziecko. Może być tak, że dziecko nie dostrzeże zmiany. Na podstawie naszej interpretacji zachowań dziecka kontynuujemy aktywność lub ją kończymy. Zawsze mówimy dlaczego tak zinterpretowaliśmy. Np. wyciągasz rękę do baniek, rozumiem, że chcesz jeszcze.

MODELOWANIE

Modelowanie to jedna z form uczenia stosowania narzędzia do komunikacji. Dorosły mówi do dziecka i jednocześnie używa jego systemu AAC. Początkowo modelujemy jedno słowo, ale z czasem dokładamy kolejne - kiedy dziecko używa zwrotów jednoelementowych, my budujemy wypowiedzi dwuelementowe, np. dziecko wskazuje symbol bawić się - my mówimy "chcesz bawić się klockami" - i pokazujemy symbol bawić się i klocki.

STRATEGIA WYBORU

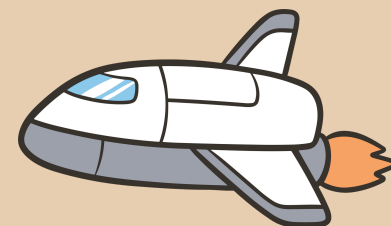
- wybór z dwóch,
- wybór z trzech i więcej,
- kontynuacja/zakończenie aktywności,
- wybór aktywności,
- komentowanie.

Terapeuta proponuje osobie o złożonych potrzebach w komunikowaniu się początkowo dwie opcje - mogą to być dwie aktywności, np. czytanie i śpiewanie, dwie zabawki, możliwość kontynuacji aktywności lub jej zakończenia albo dwa komentarze - lubię/nie lubię, ładny/brzydki. Użytkownik wybiera zgodnie z wyodrębnionym kodem komunikacyjnym, np. wskazuje palcem. Można tu zastosować zarówno wybór z konkretnego symbolu lub w skanowaniu. Wraz z rozwojem umiejętności wyboru można zaproponować coraz więcej opcji.

KRĄŻOWNIK

- stacje z atrakcyjnymi aktywnościami, do których potrzebny jest kontakt z terapeutą

Tę i kolejną metodę poznałam na studium AAC u Moniki Jerzyk, są to metody które warto wykorzystać podczas pracy z rozbieganymi dziećmi. Krążownik to metoda podobna do metody stacji zadaniowych. W gabinecie przygotowujemy stacje z aktywnościami, do których dziecko potrzebuje nas - to mogą mocno zakręcone bańki, bębenek, na którym będziemy grać, cokolwiek przyjdzie nam do głowy, ale musi być związane z kontaktem. Kiedy dziecko podchodzi do stacji, staramy zabawić go tą aktywnością, starając się złapać kontakt z dzieckiem. Kontynuujemy aktywność tak długo, jak dziecko jest z nami - może to być samo siedzenie/stanie przy nas, kontakt wzrokowy, w zależności od tego, na jakim poziomie jest dziecko, co chcemy wypracować.

SKAŁA

- terapeuta kiedy dziecko jest z nim w kontakcie wykonuje atrakcyjną dla dziecka aktywność,
- kiedy dziecko odchodzi, przerywa, czeka na kontakt ze strony dziecka,

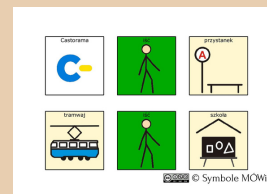
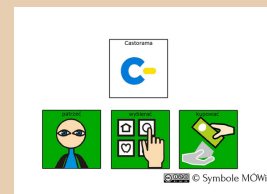
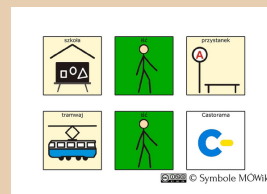
Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Przygotowujemy pusty gabinet. Wybieramy aktywność atrakcyjną dla dziecka. Kiedy dziecko do nas podchodzi, np. puszcza bańki. Kiedy odchodzi, przestajemy. Naszym celem jest pokazanie, że warto złapać z nami kontakt. Nie zapominamy o tym, że przede wszystkim chcemy zainteresować dziecko kontaktem z nami.

PLANY DNIA I PLANY AKTYWNOŚCI

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Plany dnia i plany aktywności to bardzo praktyczne narzędzia wspierające rozumienie, przewidywalność i samodzielność ucznia. Plan dnia pomaga zorientować się, co będzie się działo w ciągu dnia i w jakiej kolejności. Z kolei plan aktywności pokazuje, jak wykonać konkretną czynność krok po kroku. Można więc powiedzieć, że plan dnia porządkuje czas, a plan aktywności porządkuje działanie. Oba narzędzia są bardzo przydatne w pracy z użytkownikami AAC, bo zmniejszają obciążenie językowe, wspierają rozumienie i pomagają uczniowi lepiej odnaleźć się w szkolnej rzeczywistości. Mogą mieć różną formę – od przedmiotów, przez zdjęcia i symbole, aż po napisy – i zawsze powinny być dopasowane do możliwości konkretnego ucznia.

MODEL UCZESTNICTWA

- diagnoza barier i zasobów,
- dobranie formy uczestnictwa,
- opracowanie narzędzi,

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Kolejna strategia to model uczestnictwa, który pomaga nam spojrzeć na ucznia nie tylko przez pryzmat deficytów, ale przez pryzmat jego udziału w życiu klasy i szkoły. Zadajemy sobie pytania: czy uczeń może wybierać, odpowiadać, komentować, protestować, pytać, współpracować, brać udział w rutynach? Czy jest tylko obecny, czy naprawdę uczestniczy? W tym modelu analizujemy wzorce uczestnictwa, potrzeby komunikacyjne, bariery i zasoby, planujemy interwencje i oceniamy ich skuteczność. To bardzo praktyczne podejście, szczególnie w edukacji włączającej.

CZYTANIE UCZESTNICZĄCE

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

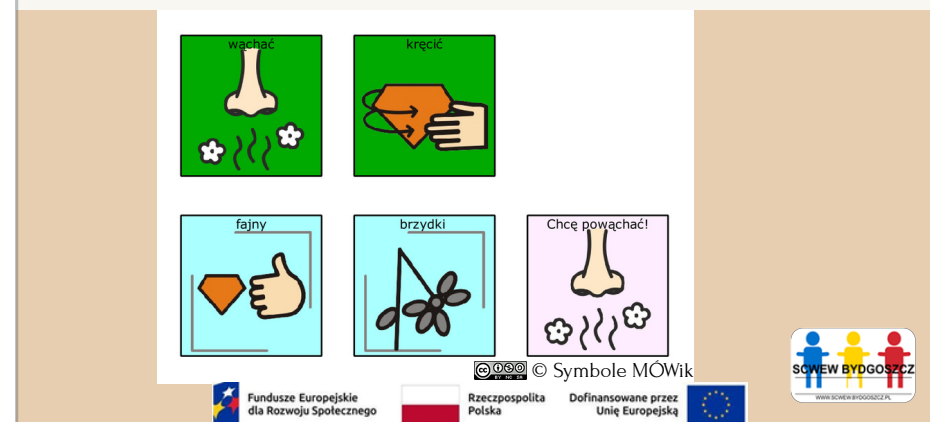
Czytanie uczestniczące to taka forma wspólnego czytania, w której uczeń korzystający z AAC nie jest tylko odbiorcą tekstu, ale rzeczywiście bierze udział w całej aktywności. Przed czytaniem wybieramy kilka ważnych słów albo komunikatów, które będą przydatne podczas książki, a potem modelujemy je w systemie AAC ucznia albo w tej konkretnej książce. Możemy też wykorzystać przyciski, gesty, książki z panelem dźwiękowym, z okienkami, a nawet słowa/odgłosy, które użytkownik AAC potrafi wypowiedzieć werbalnie. Możemy ćwiczyć bycie w kontakcie, naprzemiennność, budowanie zdań, oswajanie z symbolami, dysocjację palca wskazującego, wciskanie przycisku. Dzięki temu książka staje się okazją do rozwijania języka, komunikacji i uczestnictwa.

MODEL UCZESTNICTWA - URODZINY

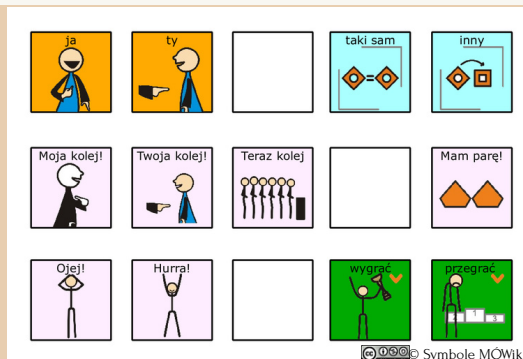
Urodziny to doskonała okazja do uczestnictwa. Obejmuje powitanie, składanie życzeń, dziękowanie, dokonywanie wyborów, odmowę, emocje oraz regulację sensoryczną. Jeżeli osoba korzystająca z AAC ma jedynie symbole „jeść/pić”, nie dysponuje narzędziami, które umożliwiłyby jej aktywny udział w wydarzeniu, sprawiając, że staje się jedynie obserwatorem. Na slajdzie znajdują się tablice uczestnictwa na urodzinach Julki. Podczas zajęć gabinetowych Julka radzi sobie z pracą na systemie. Jednak rówieśnicy nie zawsze wykazują tyle cierpliwości co dorośli, dlatego przygotowaliśmy tablicę, która ułatwi i przyspieszy komunikację w tej konkretnej sytuacji. Do uczestnictwa w urodzinach możemy wykorzystać również przycisk komunikacyjny z nagranymi życzeniami, które użytkownik AAC może "wypowiedzieć" do jubilata.

MODEL UCZESTNICTWA - GRA AAC

Ta karta służy do uczestnictwa w grze "Koło zapachów" - koło fortuny, do którego przykleiłam na rzep symbole olejków zapachowych. Uczestnicy losują zapach, a następnie go wachają. Korzystając z tej prostej karty mogą wskazać co się będzie teraz działo, powiedzieć, że chcą powąchać wylosowany przez inną osobę zapach i skomentować, czy im się podoba, natomiast terapeuta może wspomagać przekaz ustny.

PRZYKŁADOWA KARTA UCZESTNICTWA - MEMORY

© 2008 Symbole MOWik

Podczas gry w memory zazwyczaj koncentrujemy się na umiejętności dziecka w dobieraniu kart. W modelu uczestnictwa jednak zadajemy pytanie: jak powinien wyglądać jego udział w grze? Udział w grze memory obejmuje takie elementy, jak czekanie na swoją kolej, dokonywanie wyborów, komentowanie, reagowanie na sukcesy i porażki, a czasami także negocjowanie zasad. Jeśli użytkownik AAC nie dysponuje odpowiednimi słowami, staje się „biernym obserwatorem”. Kiedy dajemy możliwość skorzystania z karty uczestnictwa, zmieniamy ćwiczenie percepcji w sytuację komunikacyjną.

ZASADY DOBORU SŁOWNICTWA I ORGANIZACJI JĘZYKA W AAC

- słownictwo rdzeniowe,
- tablice gramatyczne i tematyczne,
- dobór słów do codziennych aktywności szkolnych,
- klucz Fitzgerald i kod kolorów.

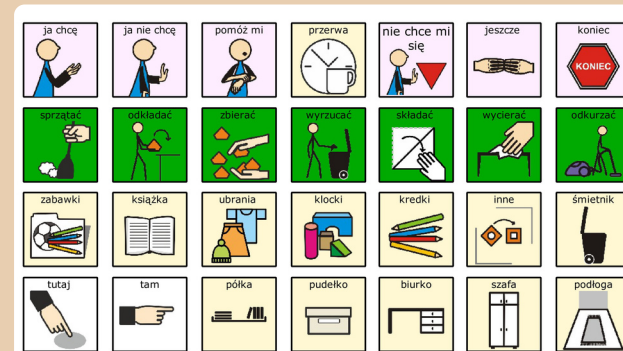
Dobór słownictwa to jeden z najważniejszych obszarów pracy w AAC. W szkole często przygotowuje się dziecku słowa tematyczne, związane z porami roku, warzywami albo przyborami szkolnymi. To może być potrzebne, ale nie wystarcza. Uczeń musi mieć również słowa pozwalające: prosić, odmawiać, komentować, pytać, mówić o sobie, wyrażać emocje i uczestniczyć w rutynach. Narzędzie AAC nie może służyć jedynie do odpowiadania nauczycielowi. Powinno umożliwiać także inicjowanie własnych komunikatów.

TABLICA GRAMATYCZNA

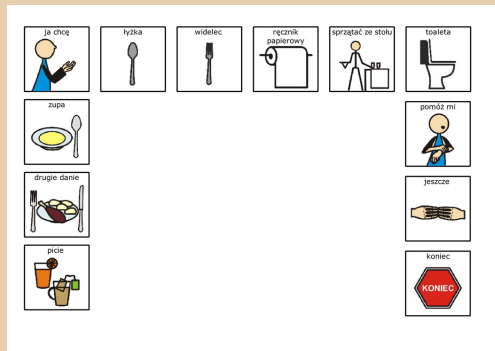
Tablice gramatyczne zawierają słownictwo przydatne w wielu różnych sytuacjach. Mogą obejmować czasowniki, osoby, pytania, określenia, przeczenia i słowa społeczne. Ich funkcją jest wspieranie bardziej elastycznego budowania wypowiedzi i rozwijania języka, a nie tylko reagowania w jednej konkretnej sytuacji. Dzięki nim użytkownik AAC może stopniowo przechodzić od pojedynczych komunikatów do bardziej samodzielnego tworzenia zdań słowo po słowie.

TABLICA TEMATYCZNA

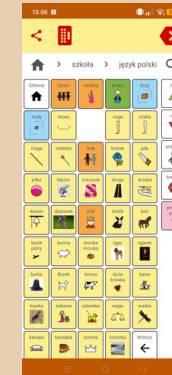
Tablice tematyczne są bardziej sytuacyjne. Odnoszą się do konkretnego miejsca, wydarzenia albo aktywności, na przykład posiłku, spaceru, zajęć szkolnych czy sprzątanía. Zawierają słowa potrzebne tu i teraz, co ułatwia szybkie porozumienie się w danym kontekście. Są bardzo użyteczne, ale nie powinny całkowicie zastępować słownictwa bardziej uniwersalnego. Najlepsze efekty zwykle daje łączenie tablic tematycznych i gramatycznych, przy zachowaniu spójności układu i organizacji słów.

TABLICA TEMATYCZNA - PODKŁADKA POD TALERZ

Podkładka pod talerz używana w naszym Ośrodku.

TABLICA TEMATYCZNA DO CZYTANKI

Panuje przekonanie, że tablice tematyczne są skierowane do osób z większymi trudnościami. Nie zawsze złożone potrzeby w komunikowaniu się wiążą się z głębszą niepełnosprawnością intelektualną. Mimo to komunikowanie się może być dla takiej osoby bardzo trudne - ze względu na indywidualne predyspozycje, późno wprowadzone AAC. Dlatego ważne jest indywidualne podejście. Na slajdzie jest tablica utworzona do odpowiadania z czytanki.

KLUCZ FITZGERALD I KOD KOLORÓW

<https://sklep-aac.pl/kategoria-produktu/gotowe-produkty-aac-komunikacja-alternatywna-i-wspomagajaca/tablice-komunikacyjne-wewnetrzne/page/2/>

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

www.sowewbydgoszcz.pl

Kiedy mówimy o organizacji słownictwa, warto wspomnieć o kluczu Fitzgerald i kodzie kolorów. To rozwiązania, które pomagają uporządkować język w narzędziu AAC, pomagają uczyć nie tylko pojedynczych słów, ale także budowania poprawnych wypowiedzi. Klucz Fitzgerald polega na takim uporządkowaniu symboli, aby odpowiadały strukturze zdania. Użytkownik AAC widzi więc słowa ułożone według określonego porządku, na przykład: kto? – co robi? – jaki? / jak? – co? – gdzie?. Dzięki temu łatwiej odnajduje potrzebne słownictwo i uczy się kolejności wyrazów w zdaniu.

KLUCZ FITZGERALD I KOD KOLORÓW

przymiotniki	rodzaje	zestawy	konwersacyjne	zestawy
czasowniki	rodzaje	pytania	rodzaje	rodzaje
zaimki	rodzaje	przysłowki	rodzaje	rodzaje
rzeczowniki	rodzaje	ważne informacje, przeżycia	rodzaje	rodzaje
spójniki	rodzaje	określniki, np. rzeczowniki	rodzaje	rodzaje

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

www.sowewbydgoszcz.pl

Kod kolorów to z kolei przypisanie określonych kolorów do części mowy lub elementów zdania. Jest to dodatkowa podpowiedź wzrokowa, która ułatwia wyszukiwanie słów i wspiera intuicyjne uczenie się gramatyki. W praktyce oba rozwiązania pomagają użytkownikowi AAC:
szybciej odnajdywać potrzebne słowa,
lepiej orientować się w dużej liczbie symboli,
uczyć się budowania zdań słowo po słowie,
rozwijać rozumienie struktury języka. Bardzo ważna jest przy tym spójność. Jeśli dziecko korzysta z różnych pomocy komunikacyjnych, na przykład książki, tablic i komunikatora, warto zachować w nich ten sam układ i te same kolory. Nie każdy użytkownik potrzebuje zastosowania kodu kolorów, szczególnie u użytkowników, którzy są na etapie stosowania pojedynczych znaków lub mających trudności z wzrokowym wyodrębnieniem tego, co znajduje się na symbolu.

NAGRYWANIE ZAJĘĆ

Dlaczego warto nagrywać swoje zajęcia?

- nagranie jest źródłem danych do diagnozy i oceny postępów,
- pozwala zauważyć subtelne sygnały komunikacyjne ucznia,
- ułatwia analizę własnych strategii pracy,
- wspiera współpracę zespołu i rodziców,
- pomaga dokumentować rozwój komunikacji w czasie.

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

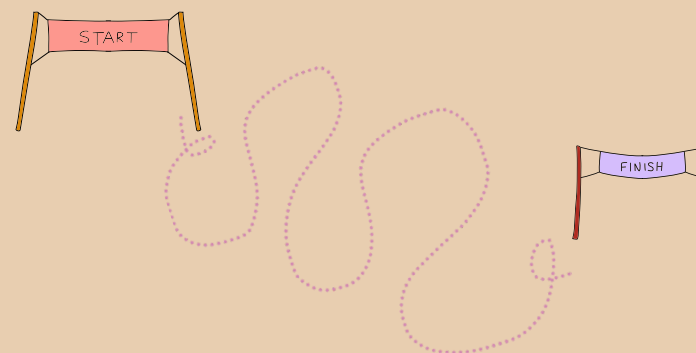
Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Nagranie jest źródłem danych do diagnozy, oceny postępów i refleksji nad własną pracą. Pozwala zauważyć subtelne sygnały komunikacyjne ucznia, które łatwo przeoczyć podczas zajęć prowadzonych „na żywo”. Dzięki nagraniu można sprawdzić, jak długo uczeń potrzebuje na reakcję, jakich kanałów używa, co go motywuje, kiedy komunikacja się zatrzymuje oraz jak zachowuje się partner komunikacyjny. Nagrania wspierają też współpracę zespołu i rodziców, bo umożliwiają wspólną analizę strategii i dokumentowanie rozwoju komunikacji w czasie.

PODSUMOWANIE

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Podsumowując, od czego zacząć? Od diagnozy, czyli poznania tego całkiem zależnego od nas człowieka - jego potrzeb, zasobów i zainteresowań. Na nich bazujemy. Kolejny krok to dostrojenie się do jego tempa, możliwości poznawczych, osobowości - o tym nie można zapomnieć, że mają osobowość. Nastawienie na to, że chcę z nim porozmawiać, chcę go zrozumieć. Praca z przerwą - pozwolenie na doświadczenie braku. Określenie kodu dostępu. Danie możliwości wyboru. Być może przygotowanie narzędzia. Być może, bo czasem narzędziem będzie partner komunikacyjny. A dalej rozmowy, na tyle tematów na ile będzie nam dane.

DZIĘKUJĘ

Zapraszam do kontaktu:
dyżur telefoniczny SCWEW
wtorek 9.30-11.30
tel. 530956762
lub umówmy się na spotkanie

Zeskanuj, aby
przejsć na moją
stronę na fb

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

